

A magyar könyvtári szaknyelv változásai

A könyv a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár kiadásában 2005 óta megjelenő *Borsodi Kalászolás* című sorozat 9. tagja. A sorozat darabjai helytörténeti tárgyúak, mint például a miskolci operajátszás ötven évéről megemlékező kötet vagy az 1956-os forradalom megyei eseményeiről szóló szöveggyűjtemény. De helyi vonatkozásai vannak a *Például Kazinczy* című konferenciakiadványnak vagy a Tiszaújvárosban élő költő, Halászi Aladár műveinek szentelt két sorozati tagnak is.

Kötetünk némileg „kilóg a sorból”. A magyar könyvtári szaknyelv leírására, szókincsének történeti elemzésére vállalkozik. Szerzője, Prókai Margit, a megyei könyvtár régi munkatársa, 2012 óta igazgatója, akinek nyelvi-terminológiai, információkereső nyelvek és osztályozás iránti érdeklődése már az elmúlt évtizedben folyamatosan megnyilvánult publikációiban.

A magyar könyvtári szókincs elemeit, a ma is élő vagy elavult, kikopott szavakat és kifejezéseket eredetük, keletkezésük időrendje, a könyvtári munkában elfoglalt helyük, vagy a könyvtári rendszer működésének – a társadalmi rendszerrel szorosan összefüggő – történeti szempontjai alapján veszi számba. A kötet szerkezete tehát többértékű.

Az *Előzmények* című fejezetben a klasszikus (görög–latin) nómenklatúrát veszi számba. E kifejezések jelentős része nehezen volna a mai könyvtári munkafolyamatok valamelyikéhez rendelhető, de a könyvtárossághoz egyértelműen kapcsolódik. A görög–latin eredet, a fejezet tulajdonképpeni szervező elve azonban modern, mai jelentésükben vagy egyáltalán a magyar nyelvben mindössze évtizedek óta használt kifejezéseket is ide utal. Bár ezek közismertsége miatt nem megtévesztő, mégis ellentmond az *Előzmények* és *Klasszikus könyvtári szókincsünk* címnek például a „digitális” vagy a „projektor” szerepeltetése. Árnyalná a képet annak bemutatása, hogy bizonyos szavakat a magyar nyelv angol közvetítéssel kapott – pontosabban ezek szaknyelvi jelentésében való meghonosodása angol hatás, ugyanis „szó szerint” az eredeti görög–latin kifejezésben is „benne van” a ma megszokott jelentés, az „előre-vetés”. A történeti könyvtártípusoknál még inkább érdekes volna rámutatni e kifejezések mintáira – ugyanis éppen az elavult, rövid életű típusoknál figyelhető meg valamely kultúra, nyelvterület vagy ország kifejezéseinek tudatos átültetése, mint például a Volksbibliothek – népkönyvtár. Német hatás a „tudományos könyvtár” kategória használata is.

A könyvtári munka különböző részterületeinek szókincsére természetesen kevésbé hatottak a mindenkori társadalmi és politikai viszonyok, így ezek kifejezései szervesen, a gyakorlat követelményeivel összhangban fejlődhettek. A könyvtári munka adott részterületeinek szánt fejezetek történeti vetületben, összefüggéseik-

ben mutatják be e kifejezések keletkezését és használatát. A már említett „tudományos könyvtár” – de még inkább a „dokumentáció” körüli gondolatmenet – *A 21. századi terminológia* című fejezettel együtt több dologra is rámutat. Egyrészt arra, hogy idegen hatások nemcsak a könyvtárral kapcsolatos kifejezésekre hatnak, hanem magára a könyvtártudományra, annak összefüggő fogalmi rendszereire is, ami sokszor problémákat okoz. Az „information organization” kifejezéstől például ma azért jövünk zavarba, mert (még?) nem természetes számunkra, hogy az az információkeresés előfeltétele – képletesen, rendet kell teremteni, ha valamit később meg akarunk találni. Erre kiválóan alkalmas volt a „dokumentáció” szó, de hát az már „elavult”, nem divatos. A könyv a görög–latin szókincs kivételével – ahol a hivatkozott művek csak összegyűjtötték és magyarázták a kifejezéseket – a szókincset kizárólag szakirodalmi forrásokból merítette. Nem is tehetett másként. Ugyanakkor könyvünk kapcsán is feltűnik az a jelenség, hogy a könyvtári életben, a nyelv egészéhez hasonlóan, mintha egyáltalán nem volna köznyelv, csakis tudományos nyelv. Senki nem próbálja meg például nyelvünkben kigyomláni a – teljességgel tudománytalan – „megfázni” vagy „kockás füzet” kifejezéseket, ahogy hadat üzentünk a „címléírásnak”.

A 21. századi terminológia című fejezetben igen hasznosnak és imponálónak tartom, hogy a szerző vállalkozik a legújabb kifejezések tisztázására, és javaslatokat tesz a megfelelő magyar kifejezésre. Valóban, ha a könyvtári szaknyelv száz százalékgig tudományos nyelv, akkor egy erről szóló munka nem kerülheti meg az új fogalmak rendszerbe szervezését és a még képlékeny használattal kapcsolatos állásfoglalásokat. Örömmel és egyetértéssel olvastam szakmánk ugyanezre hivatott teauruszának elemzését és rá vonatkozó kritikai észrevételeit.

Összegzésképpen, a könyvet minden könyvtáros számára ajánlom, de mindenképp előtt a szakmai képzésben igen hasznos, alapjaiban jól felépített, szótárként is használható, hivatkozásain keresztül további olvasmányokra ösztönző műnek tartom.

(Prókai Margit: A magyar könyvtári szaknyelv változásai. Miskolc, II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, 2013. 145 p.)

Vajda Henrik